

Nogu abis

Dalrunur

X	B	4	0	1	ψ	2	*	l	Y	Γ	Υ	†
a	b	c	d	e	f	g	h	i	k	l	m	n

Φ(A)	Ψ(B)	R	'	1	Π	↑	‡	↓	(h)	†	↑
o	p	r	s	t	u	y	å	ä	ö		

Tabelln waiser dalrunur sos dier war i Muär og Övdalim i slutet av 1500-talij. Runur inum parenties war it so wanliger. Tabelln finns i referens [9].

Min tekkensnitte *Dialekt Uni* beller an skriev mjäst oll iss runur (runa för g sakknes i fontem og runur för p og ä iro liteð fil):

†	B	4	0	1	ψ	g	*	l	Y	Γ	Υ	†	Φ	B	R	'	1	Π	↑	‡	↓	↑
a	b	c	d	e	f	g	h	i	k	l	m	n	o	p	r	s	t	u	y	å	ä	ö

Landsmålsabiseð

Landsmålsabiseð wart gart 1879 so ðier ulld bell skriev uðlaiku

Flikar: Vi skriver!, Historier, Roliga historier, Dikter, Almanacka, Länkar, Om mig.

Listmenyer: Vi skriver älvdalska!, Några alfabeten, Tangentbord; Söndagsskolan, Vinterväglag, Sovmorgon, Läxan, Byxbaken; Vem är vackrast?, Tiden, Han såg ..., Stolligheten här i ...;

Några alfabeten

Dalrunor

Tabell: Dalrunor

Tabellen visar dalrunor som de såg ut i Mora och Älvdalen, i slutet av 1500-talet. De runor som avbildas inom parentes uppträder mindre ofta. Tabellen finns i referens [9].

Med hjälp av teckensnittet Dialekt Uni kan man skriva nästan alla dessa runor (runan för g saknas i fonten och runorna för p och ä har inte riktigt rätt form):

Tabell: Dialekt Uni's dalrunor.

Landsmålsalfabetet

Landsmålsalfabetet skapades 1879 för att kunna skriva svenska dialekter. Det är ett alfabet för fonetisk notation. Med tiden har antalet tecken utökats från 89 till över 200 stycken. Internationellt använder man IPA, International Phonetic Alphabet, för fonetisk notation. Teckensnittet Dialekt Uni innehåller hela landsmålsalfabetet och IPA.

Svenska alfabetet

Det svenska alfabetet består numera av 29 grundbokstäver: a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z å ä ö.

Bokstaven w ansågs som en variant av v fram till 2006 då Svenska Akademien införde w som enskild bokstav. I senaste upplagan av Svenska Akademiens ordlista sorteras w efter v. Tidigare har bokstaven w sorterats in under v. De anpassade alltså det svenska alfabetet till älvdalsalfabetet, ;-). Grundtecknen a, e och y har varianter: à, é och ü. Se tabellen nedan. Vid bokstavsordning behandlas bokstavsvarianter som om de vore den första bokstaven i variantgruppen, d.v.s. ord som t.ex.

swensku mōl. Eð ir iet abis an bruker um an wil skriev grall sos eð låt. Min tiðn avå ðier åkað o abiseð frō 89 end upi mjer eld 200 tekken. Internationellt brukes IPA, International Phonetic Alphabet, um an wil skriev ur eð låt. Tekkensnitteð *Dialekt Uni* klarer av iel landsmålsabiseð og IPA.

Swenskabiseð

Nu för tiðn finns eð 29 grundbuäkstavir i swenskabiseð: **a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z å ä ö**.

Bokstavin *w* war ien wariant av *v* tast 2006, mes *Svenska Akademien* bistemmd *w* ulld wårå ien grundbuäkstav. I sienest upplagun av *Svenska Akademiens ordlista* sortieres *w* etter *v*. För *ar* *w* uårteð sortirað ilag min *v*. Dier retteð alltso grund-buäkstavi i swenskabiseð grall eter övdalsabiseð, ;-). Grundbuäkstavir *a*, *e* og *y* avå wariantå *à*, *é* og *ü*. Kuäge o tabelln. Dar an årðner buäkstavi, ul wariantär årðnas sos um dier wår fuäst buäkstavin i wariantgruppem. Um iet uård byres min *ü*, fið an att eð i ien uppslagswerk, dar an lieter under *Y*.

a	à	f	k	p	u	z
b		g	l	q	v	å
c		h	m	r	w	ä

börjar på *ü*, hittar man i ett uppslagsverk, genom att söka under *Y*.
Tabell: Det svenska alfabetet.

Råddjärums älvdalsalfabet

Älvdalsalfabetet består av 29 grundbokstäver: a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z å ä ö.

Tabell: Råddjärums älvdalsalfabet.

Bokstäverna c q x och z förekommer endast i namn och främmande ord. Med bokstavsvarianterna a e i j l m n o r s t u y å ä ö blir stavningen mer lik uttalet än om man hade stavat med enbart grundbokstäver. Observera att à é o ü ä och ö inte ingår i alfabetet. Tecknen x och å är specifika för älvdalska. Dessa tecken finns i teckensnittet Älvdalska och Dialekt Uni.

Alfabet för alla, som skriver på älvdalska (ett förslag)

Alfabetet består av 29 grundbokstäver: a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z å ä ö

Alfabetet innefattar de bokstäver som finns i det svenska alfabetet och i Råddjärums älvdalsalfabet, men har även de tecken som används när man skriver på bydialekt och då vi skriver med dš, tš och markeringarna _ och /. Grundtecknen a, d, e, g i, j, l, m, n, o, r, s, t, u, y, å, ä och ö har varianter. Vid bokstavsordning behandlas bokstavsvarianter som om de vore den första bokstaven i variantgruppen, se följande tabell:

Tabell: Alfabet för älvdalskan.

Bokstäverna à c é h q x ü och z används endast i egennamn och främmande ord. Med bokstavsvarianterna a d ð ð e g i š l m n o r s t u y å ä och ö blir stavningen mer lik uttalet än om man hade stavat med enbart grundbokstäver. Tecknet š används i tonande och tonlöst tj-ljud, som skrivs dš och tš. Tecknen ð g och r ska inte uttalas, medan tecknen d l m n s och t ska uttalas "med klämm". Tecknen x å ä ö š ð g r d l m n s och t är specifika för älvdalska. Dessa tecken finns i teckensnittet Älvdalska och Dialekt Uni.

Älvdalska har 6 diftonger (ai au ie uä yö äy) samt en triftong, iuä. Samtliga kan nasaleras, dvs uttalas genom näsan, och skrivs då ai au ie uä yö äy och iuä. Steensland använder inte äy utan ai i sin ordbok, t.ex. kâyta (springa) skrivs kâita. Diftongen uä och triftongen iuä uttalas olika (uä/ue/uö/oe/oä, iuä/iue/iuö/ioe/ioä) i olika delar av Älvdalen. Råddjärum stavar dem uo (uo) respektive iuo (iuo). Exempel: uäni/uoni (van), jüät/jüot (hit), liuäs/liuos (ljus) och niuäsa/niuosa (nysa).

Uppdaterad 2009-02-10 E-post till Mats

Lyssna på älvdalskan! MP3-spelare (klicka på "triangeln") MW läser

d i n s x ö
e é j o t y ü

Rådjarumes abis

Övdalsabiseð ar 29 grundbuäkstavi: **a b c d e f g h i j k l m n o p q r**
s t u v w x y z å ä ö.

a ą f k p u ȳ z
b g l q v å ą
c h m r w ä
d ð i ĳ n s x ö
e ę j o t y ȳ

Buäkstavir *c q x* og *z* brukas bar dar an skriever nogu nammen og låneuärd. Min wariantum *a ę ð ĳ ȳ ȳ* og *ą* werd stavnindşę mjer laik auttalj, eld um an edd stávåð bar min grundbuäkstavum. Legg mertş at, *à é ę ü ą* og *ö* iro it minn. Tekknę *y* og *ą* iro til įekum för dalskun. Dier finnas i båðum tekkensnittum *Aelvdalska* og *Dialekt Uni*.

Abis för ollum, so skriev dalska (iet förslag)

Abiseð ar 29 grundbuäkstavi: **a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z å ä ö.**

Abiseð ar ðiem buäkstavi so finnas i svenskabiseð og i Råðdjärumes övdalsabis, men diem og, so brukas ðar skrievum bymql og ðar skrievum min *dš*, *tš* og min marrkiringgum *_* og */*. Grundbuäkstavir *a d e g i j l m n o r s t u y å ä* og *ö* åvå warianta. Dar an orðner buäkstavj ul wariantär orðnas sos um dier wär fuäst buäkstavin i wariantgruppem. Kuäge q tabelln.

a <i>ą à</i>	f	k	p	u <i>ų</i>	z
b	g <i>g</i>	l <i>ł</i>	q	v	å <i>å</i>
c	h	m <i>m</i>	r <i>r</i>	w	ä <i>ä</i>
d <i>d</i> <i>ð</i> <i>ð</i>	i <i>i</i>	n <i>n</i>	s <i>s</i>	x	ö <i>ö</i>
e <i>e</i> <i>é</i>	j <i>ś</i>	o <i>o</i>	t <i>t</i>	y <i>y</i> <i>ü</i>	

Buäkstavir *à c é h q x ü* og *z* brukas bar i nogum nammnum og i nogum låneuärdum. Min wariantum *ą d ð ð e g i ś l m n o r s t u y y* *ą ä* og *ö* werd stavnindşe mjer laik auttalj, eld um an edd stávåð bar min grundbuäkstavum. Tekkneş *ś* brukes i tuänend og tuänlost "tj-liuäd", so skrieves *dš* og *tš*. Tekkneş *ð g* og *r* ul it auttålås, men tekkneş *d l m n s* og *t* ul auttålås "min klemm". Tekkneş *y å ä ö ś ð g* *r d l m n s* og *t* iro til įekum för dalskun. Dier finnas i båðum tekkensnittum *Aelvdalska* og *Dialekt Uni*.

Dalska ar sjäks diftongga (*ai au ie uä yö åy*) og ien triftongg, *iuä*. Dier bell oller nasaliras, eð wil sai: auttålås gainum neved, og ðo skriever an diem *qi qu ie yä yö åy* og *iuä*. Steensland bruker int *åy* eto *åi* i sain uärdbuäk. Eksempel: *kåyta* skrieves *kåita*. Diftondşin *uä* og triftondşin *iuä* auttålås uälaikt (*uä/ue/uö/oe/oå, iuä/iue /iuö/ioe/ioå*) i uälaiikum dielum åv Övdalim. Rådjarum stäver ðiem *uo* (*yo*) og *iuo* (*iyö*). Eksempel: *uäni/uoni, jvät/jvot, liuäs/liuos* og *njuäsa/niyosa*.

Mats Westerling